

Universitetet
i Stavanger

FAKULTET FOR UTDANNINGSVITENSKAP OG HUMANIORA

BACHELOROPPGAVE

Studieprogram: Historie bachelor

Kandidatnummer: 9510

Veileder: Jonas Fossli Gjersø

Tittel på bacheloroppgaven: Organiseringen av overgangsoppjøret etter andre verdenskrig på internasjonalt, nasjonalt og lokalt nivå

Antall ord: 8232

Antall vedlegg/annet: Nei

Stavanger, 17.mai 2022
dato/år

Innhold

Forside	1
Innledning	3
Overgangs- og rettsoppgjør	4
Overgangsoppgjør på internasjonalt nivå	5
Nürnbergprosessen.....	5
Overgangsoppgjør på flere nasjonale nivå - Nederland, Danmark og Norge.....	8
Rettsoppjøret i Norge	9
NS-medlemmene; rekruttering og motiver for innmeldelse	10
Nasjonal Samling og offentlige tjenestemenn	11
Oppgjør på lokalt nivå - Stavanger politikammer etter frigjøringen	15
Landssvikkontorets rolle.....	17
Hvem fikk beholde jobben?	18
Et nytt politikorps?	23
Konklusjon	25
Litteraturliste	27
Primærkilder	27
Sekundærkilder.....	27

Innledning

Andre verdenskrig var en global konflikt som varte fra 1939 til 1945. Den står igjen som den mest omfattende og dødeligste krigen i historien. I tillegg til omfattende sivile og militære dødsfall, pågikk det et systematisk folkemord av jøder og andre minoritetsgrupper. Partene i krigen var de allierte, blant annet Storbritannia, Frankrike, USA og Sovjetunionen, mot aksemaktene Tyskland, Japan og Italia. I tillegg deltok andre land på begge sider.

Problemstillingen for denne oppgaven er «Hvordan ble overgangsoppgjøret etter andre verdenskrig organisert på internasjonalt, nasjonalt og lokalt nivå?»

Overgangsoppgjøret innebar kompliserte prosesser der partene plasserte skyld og ansvar under tidspress med varierende grad av formelle rammebetingelser. Aktørene kunne ha ulike bakenforliggende drivere samtidig som de var på samme side, det var mye følelser og forventninger involvert rundt plassering av skyld og straff for de ulike partene og dermed oppstod det krevende dilemmaer.

Rettsoppgjørene etter andre verdenskrig ble gjennomført på flere nivåer. Det største og mest kjente er Nürnbergprosessen, rettssakene mot de ledende tyske nasjonalsosialistene. Domstolen hadde fire medlemmer, en fra hver av de allierte og omfattet blant annet forbrytelser mot freden, krigsforbrytelser og forbrytelser mot menneskeheten.¹

Alle land som hadde vært involvert i andre verdenskrig, gjennomførte offentlige rettsprosesser på ulike nivå. I Norge er det ofte omtalt som «Landssvikoppgjøret». Oppgjørene ble gjennomført på nasjonalt og lokalt nivå. Gjennom oppgaven skal jeg redegjøre for hvordan oppgjørene etter andre verdenskrig ble organisert på internasjonalt, nasjonalt og lokalt nivå. Jeg avgrensner meg til Europa og ser på organiseringen av Nürnbergprosessen som et eksempel på overgangsoppgjør på internasjonalt nivå. På nasjonalt nivå vil jeg kort se på organisering av rettsoppgjør i noen få europeiske land og gå i dybden på rettsoppgjøret i Norge. Her fokuserer jeg spesielt på oppgjøret rundt offentlige tjenestemenn, med spesiell vekt på politiet. På lokalt nivå, har jeg valgt Stavanger politikammer som eksempel og skal se på organiseringen og dilemmaer under oppgjøret etter frigjøringen i 1945, og gå nærmere inn på hvordan dette opplevdes for enkeltpersoner.

Som metode har jeg valgt historiografisk gjennomgang. Innledningsvis definerer jeg oppgaven med hva et overgangsoppgjør er, hvilke aktører som er involvert og hvilke

---

¹ «Nürnbergprosessen,» Hentet 07.mai fra <https://snl.no/N%C3%BCrnbergprosessen>.

dilemmaer som oppstår i forbindelse med overgangsovergangsoppgjør på de ulike nivåene. Det vil refereres til bøker, artikler og kildedokumenter fra Stavanger politikammer fra andre verdenskrig. På internasjonalt nivå har jeg lagt til grunn Willy Brandts *Nürnberg-Norge-dommen* og Jon Elsters *Oppgjøret med fortiden*, i forbindelse med overgangsoppgjør som skjedde i utvalgte europeiske land. Når det kommer til litteratur rundt landssvikoppgjøret i Norge, har jeg benyttet *Det vanskelige oppgjøret* av Johannes Andenæs og *Et rettfærdig oppgjør? Rettsoppgjøret i Norge etter 1945* av Hans Fredrik Dahl og Øystein Sørensen. På lokal historisk nivå vil det refereres til Knut Stahls bok *Stavanger under okkupasjonen – De lange årene 1940-1945* samt Birger Lindanger og Kjersti Dybvigs *Byhistoriens bakgater – bind 1*, som går mer i dybden om Stavanger politiets oppgaver og dilemmaer i overgangen etter andre verdenskrig. Sammen med bøkene fra Stahl, Lindanger og Dybvig skal jeg se på et utvalg av Stavanger politikammers egne rapporter som forteller noe om hvilke politiansatte som fikk beholde stillingen sin i Stavanger politikammer etter frigjøringen i 1945 som ble skrevet av fungerende politimester Olav Ravndal. Disse er hentet fra privat arkiv. Som tilleggsinformasjon har jeg brukt Norges historie og Store Norske leksikon til å bygge opp litteraturkildene jeg har funnet.

Overgangs- og rettsoppgjør

Overgangsoppgjør er et kompleks av rettsaker, erstatninger og utrenskninger som opptrer etter en overgang fra ett politisk regime til et annet.²

Overgangsoppgjør omfatter flere nivåer; disse er: nasjonalstater, overnasjonale institusjoner, sammenslutninger som utgjør juridiske personer og enkeltmennesker. Blant de overnasjonale institusjonene finner man blant annet Den internasjonale krigsforbryterdomstolen i Tokyo og Krigsforbryterdomstolen i Nürnberg.³

Juridiske personer kan også være organisasjoner som for eksempel kirkesamfunn og politiske partier eller kommuner og yrkesorganisasjoner. I et par tilfeller kan de være gjenstander for overgangsoppgjør, i andre kan det være de som holder rett, men kan også nektes rettfærdighet.⁴

Det finnes tre typer aktører i overgangsoppgjør. *Gjerningsmennene* eller overtrederne er den første gruppen. Den andre gruppen er *ofrene* som led under ugjerningene og til slutt er det

---

² Jon Elster, *Oppgjøret med fortiden*, overs. Hidle (Oslo: Pax Forlag, 2004), 11.

³ Elster, *Oppgjøret med fortiden*, overs. Hidle, 79.

⁴ Elster, *Oppgjøret med fortiden*, overs. Hidle, 81.

aktørene som var *de som vant på* ugjerningene. Til den siste gruppen med aktører kan man og legge til *hjelperne*, som forsøkte å hindre eller lette ugjerningene mens de skjedde, og kategorien *motstandere*, som bekjempet mot gjerningsmennene mens de fremdeles satt ved makten. En annen kategori med aktører var de *nøytrale*, disse var verken ofre, gjerningsmenn, motstandere eller hjelpere. Etter overgangen trer *initiativtakerne* frem. Blant disse finner man de politiske aktørene som vedtar å starte utrenskninger, erstatninger og rettsoppgjør. Videre lekmenn, som for eksempel frigjøringskomiteer og jurymedlemmer, som kan være med på å sette beslutninger ut i livet. Statsmenn og dommere faller under denne kategorien dersom de har politiske motiver. Embetsmenn innenfor disse yrkene kan også opptre som sabotører av overgangsoppgjør hvis de prøver å hindre eller forsinke prosessen.⁵

Overgangsoppgjør på internasjonalt nivå

Nürnbergprosessen

Nürnbergprosessen var en rekke rettsaker som ble ført i perioden fra november 1945 til oktober 1946. Det var en alliert militærdomstol i Nürnberg mot betydningsfulle politiske og militære ledere i det nazistiske Tyskland. Domstolen ble opprettet etter en avtale i London i 1945 mellom USA, Storbritannia, Frankrike og Sovjetunionen for saker mot tyske krigsforbrytere. Under domstolen hørte forbrytelser mot menneskeheten, mot freden og krigsforbrytelser. Norge var en av de 14 statene som sluttet seg til London-vedtaket av 8. august 1945. Domstolen hadde fire medlemmer som besto av en person fra hver av de fire stormaktene.⁶

I forkant av etablering av Nürnbergprosessen, var det ulike syn på hvordan rettsoppgjøret mot Tyskland skulle gjennomføres, og det var flere dilemmaer som måtte avklares. Det viktigste var erfaringene etter første verdenskrig, og hvor «tøft» oppgjøret med Tyskland skulle være. Hvis de fikk en mild behandling, kunne de få ressurser til en ny angrepskrig, hvis behandlingen var streng, ville de ha en sterkere motivasjon til å gjøre dette.⁷

En illustrasjon på dette kan være den intense maktkampen mellom finansminister i USA, Henry Morgenthau og krigsminister Henry Stimson. Morgenthau ønsket strenge økonomiske betingelser, dette ble forlatt til fordel for økonomisk gjenoppbygging. Politisk justis (Morgenthau), ble erstattet av rettslig justis (Stimson).⁸

---

⁵ Elster, *Oppgjøret med fortiden*, overs. Hidle, 84-85.

⁶ «Nürnbergprosessen.»

⁷ Elster, *Oppgjøret med fortiden*, overs. Hidle, 132.

⁸ Elster, *Oppgjøret med fortiden*, overs. Hidle, 132.

Et annet dilemma var at Vesten ikke så seg tjent med et «svakt Tyskland», av hensyn til den sovjetiske trussel.⁹

Den 1. august 1945 gikk England, Sovjet, USA og Frankrike sammen for å opprette Den Internasjonale domstol. Sammen bestemte de domstolens Charter, Charter of the International Military Tribunal¹⁰, og pekte ut hver sin dommer og meddommer. 8. august 1945 gikk lederne sammen og skapte en internasjonal straffelov, og kjent som domstolens Charter. Handlingene som de nazistiske lederne skulle tiltales for, var i folkerettens øyne karakterisert som forbudte, men til tross for dette fantes det fremdeles ikke en internasjonal straffelov. Charteret bestemte at bestemte handlinger var «forbrytelser som hører inn under domstolens jurisdiksjon.»¹¹

Det ble videre fastslått av Charteret at personen som hadde blitt tiltalt som skyldig i å ha begått en av forbrytelsene, kunne bli dømt til døden eller en annen straff som domstolen mente var passende. Det første nazilederne ble beskyldt for var at de i 25 år hadde konspirert over å få herredømme over hele verden. Under dette, hadde de gjort seg skyldige i grove krenkelser av internasjonal lov og rett. De hadde vært ansvarlige for å starte krigen og gjort seg selv ansvarlige for mord og lidelse overfor millioner av mennesker. Dette var anklagens første hovedpunkt. I hovedtrekk gjorde tiltalebeslutningen rede for nazistenes aktiviteter. Etter de generelle anklagene, kom anklagene mot de enkelte nazilederne.¹²

Den franske anklageren i domstolen representerte de vesteuropeiske landene, mens russerne representerte de i øst. Den norske regjeringen utarbeidet en egen rapport som beskrev Nazi-Tysklands forbrytelser mot Norge som land, dette ble representert av Frankrike. Den første delen av anklageskriftet gjaldt forbrytelser mot freden og inneholdt en karakteristikk av de tyske forberedelsene til uprovosert, væpnet overfall. Hele den tyske regjeringen og dens militære sjefer ble ansvarliggjort for dette, her ble Erich Raeder, tysk sjøoffiser under andre verdenskrig og Alfred Ernst Rosenberg utpekt som ansvarlige.¹³

Det neste hovedavsnitt inkluderte forbrytelser mot lover og krigsregler. Inkludert her ble folkerettsstridige krigshandlinger i 1940, forsøket på nazifisering og voldsanordninger sett nærmere på. I konklusjonen sto det at forsøke på å nazifisere Norge som land, kanskje hadde

---

⁹ Elster, *Oppgjøret med fortiden*, overs. Hidle, 122.

¹⁰ «Charter of the International Military Tribunal (IMT),» Hentet 17.mai 2022 fra <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/04/4-06/imt-charter.xml?fbclid=IwAR0CMadUN9XkYUiaejfC2cYesPP8THq7U3X7PVKfUpM8lrgG7koMdxSU414>.

¹¹ Willy Brandt, *Nürnberg-Norge-dommen* (Oslo: H. Aschehoug & Co., 1946), 10, 12.

¹² Brandt, *Nürnberg-Norge-dommen*, 13.

¹³ Brandt, *Nürnberg-Norge-dommen*, 14-15.

vært den største forbrytelsen de hadde begått mot Norge fordi det hadde vært en forbrytelse mot landets grunnvoll og videre at virkningen ville være moralsk ødeleggende mot det norske folk. Under dette avsnittet var det og inkludert hva forsøket på nazifisering hadde ført med seg. Det var blant annet erklært at 21 000 nordmenn hadde mistet livene sine under okkupasjonen i form av blant annet henrettelser, mishandling, tortur og selvmord i fengslene. Antall nordmenn som hadde sittet i fengsel under krigen ble fastslått til å være rundt 40 000. Et kapittel omhandlet tvunget arbeidstjeneste som nazistene hadde pålagt dem, dette hadde ført til store smerter og sto i strid med internasjonal lov. I forbindelse med utplyndringen sto det at okkupasjonsomkostningene for Norge var høyere per hode enn for noen av de andre landene som hadde vært okkupert. Totalt utgjorde Norges økonomiske krav 21 milliarder kroner. I samsvar med tiltalebeslutningen var og lovbrudd mot menneskeheten inkludert i den norske rapporten. Dette inkluderte henrettelsen av gisler, deportasjon, torturering og mord på jødene. Fra norsk synspunkt var ikke selve tiltalebeslutningen i Nürnberg akseptabel. Grini ble også nevnt, samt gestapomord som skjedde i Trondheim og Oslo. Til gjengjeld for dette var ikke Norge som land nevnt i oversikten over deporterte fanger og beskrivelsen for gisselmord. Selv om rapporten deres hadde blitt levert for sent, ble imidlertid de forskjellige avsnittene med tilleggsmateriale presentert under rettsaken. Til tross for denne hendelsen, hadde engelskmennenes forklaring om overfallet på Norge og Danmark vært feilfri. Franskmennene hadde på sin side gjort godt rede for hva Norge hadde måtte gått gjennom under okkupasjonstiden.¹⁴

Norges anklage under Nürnbergprosessen er en innramming for videre drøftinger av overgangsoppgjøret i Norge.

Nürnbergprosessen var en internasjonal krigsforbryterdomstol der det måtte utarbeides regler og lover, og rammebetingelser måtte etableres. Under overgangsoppgjøret var det de tidligere nazilederne som ble dømt. De ble dømt for å ha konspirert verdensherredømme de siste 25 årene og skulle nå straffes. Det de hadde gjort seg skyldige i var blant annet grove krenkelser av internasjonal lov og rett.

Dilemmaene rundt Nürnbergprosessen var flere og store. Et dilemma var at de fire landene måtte bli enige om felles prinsipper, samtidig som de hadde ulike politiske systemer. De hadde og en geopolitisk situasjon mellom Vesten og trusselen fra Sovjetunionen som måtte ivaretas gjennom et raskt oppgjør. Et annet dilemma var at de ønsket at prosessen skulle

---

¹⁴ Brandt, *Nürnberg-Norge-dommen*, 15-16.

gjennomføres på kort tid, noe som kunne skape forhastede avgjørelser. I tillegg krevdes det grundige rettsoppgjøret en behandling av alle okkuperte lands situasjon etter andre verdenskrig.

Nürnbergprosessen satte strek for et av de mørkeste kapitlene i historien etter andre verdenskrig.

Overgangsoppgjør på flere nasjonale nivå - Nederland, Danmark og Norge

Overgangsoppgjør ble iverksatt i land som hadde vært under tysk okkupasjon. Jeg velger å bruke Nederland, Danmark og Norge som eksempler.

Det er grunnleggende forskjeller mellom rollen til Nasjonal Samlings partiene i disse tre landene. Norge var det eneste okkuperte landet i Europa som ble styrt som en ettpartistat etter samme prinsipper som Tyskland. NS-partiet i Danmark forsøkte å utøve innflytelse, men ble avvist av okkupasjonsmakten. De hadde en viss grad av selvstyre basert på avtaler. Det tyske styret i Nederland og Norge var et rikskommissariat. NS-partiene spilte svært forskjellige roller, enda nazipartiene var relativt like i medlemstall og struktur i disse tre landene.¹⁵

En illustrasjon på overgangsoppgjørets omfang kan være hvor stor andel av befolkningen som ble straffedømt, inkludert tap av borgerlige rettigheter. I Danmark var det 0,3%, Nederland 1% og i Norge 2%.¹⁶

Høyere tall i Norge og Nederland skyldes delvis at medlemmer av nazistiske organisasjoner her ble betraktet som skyldige.¹⁷

I Danmark ble det kun definert som brudd på straffeloven bestemmelse om bistand til fienden hvis den innebar aktiv handling.¹⁸

Tap av borgerlige og politiske rettigheter kunne skje ved hjelp av to mekanismer, direkte pålagt rettferdighet og tap av politiske rettigheter. Direkte pålagt rettighetstap, var den eneste mekanismen som ble benyttet i Nederland, der domstolene kunne frata de tiltalte stemmeretten, retten til å stille til valg og til å utøve visse yrker. Dersom man ble idømt tap av statsborgerskap, og eiendom fikk dette automatisk konsekvens for deres ektefeller. I Danmark og Norge ble den andre mekanismen, politiske rettigheter, benyttet. Den norske Landssvikordningen var uforsonlig og omfattet tap av retten til å eie fast eiendom. I Danmark

---

¹⁵ Hans Fredrik Dahl, *En kort historie om rettsoppgjøret etter krigen* (Oslo: Pax, 2018), 61

¹⁶ Elster, *Oppgjøret med fortiden*, overs. Hidle, 18.

¹⁷ Elster, *Oppgjøret med fortiden*, overs. Hidle, 19.

¹⁸ Dahl, *En kort historie om rettsoppgjøret etter krigen*, 62

ble de som ble dømt for å ha samarbeidet med tyskerne, fratatt blant annet retten til å stille til valg og stemmeretten.¹⁹

Rettsoppgjøret i Norge

Landssvikoppgjøret i Norge har blitt stående som betegnelse på rettsoppgjøret som ble iverksatt i Norge etter frigjøringen fra Tyskland 1945.²⁰

Det norske rettsoppgjøret skiller seg fra andre lands overgangsoppgjør fordi det stilte hvert eneste av de 55 000 NS-medlemmer strafferettslig ansvarlige for partiledelsens disposisjoner og handlinger.²¹

I den norske straffeloven vurderes og behandles alle likt ved utmåling av formell strafferamme. Grunnen til at NS-medlemmene, som de første i norsk historie, kollektivt ble stilt til ansvar skyldes blant annet «straffelovens §98, definerer det å medvirke til en ulovlig forandring av statsforfatningen som straffeverdige på linje med å lede selve revolusjonen.»²²

Ut fra dette kunne NS-medlemmer betraktes som medvirkende til Quislings omveltning til NS som statsbærende parti.²³

Nesten halvparten av dommene ved overgangsoppgjøret i Norge, ble gitt i form av bøter til passive partimedlemmer som hadde tilstått, slik at de fikk en mildere dom. Generelt sett ble flere menn enn kvinner dømt.²⁴

Oppgjøret tok lang tid og omfattet alle typer og grader av landssvik. Dette gjaldt alt fra politiske ledere, angivere og torturister til menige medlemmer av NS.²⁵

Det var et politisk-historisk oppgjør, der samfunnsmaktenes holdninger og handlinger ble truet, det var et offentlig oppgjør i landets aviser, bøker og pamfletter, og innen partier og organisasjoner foregikk det interne utrenskninger. Landssvikoppgjøret eller rettsoppgjøret foregikk i perioden mellom 1945 og 1951 der nesten 49 000 nordmenn ble dømt for sine

---

¹⁹ Elster, *Oppgjøret med fortiden*, overs. Hidle, 19-20.

²⁰ Ole Kolsrud, «Landssvikoppgjøret,» *Arkivmagasinet* 2009, 3 (2009): 7.

²¹ Dahl og Sørensen, red. *Ett rettferdig oppgjør?* 93.

²² Dahl og Sørensen, red. *Ett rettferdig oppgjør?* 94.

²³ Dahl og Sørensen, red. *Ett rettferdig oppgjør?* 95.

²⁴ Elster, *Oppgjøret med fortiden*, overs. Hidle, 19.

²⁵ Johannes Andenæs, «landssvikoppgjøret,» Hentet 27.februar 2022 fra <https://snl.no/landssvikoppgj%C3%B8ret>.

gjerninger under krigen, mens over 92 000 ble satt under etterforskning.²⁶ Alle som hadde vært tidligere NS-medlemmer ble kollektivt skyldige i landssvik.²⁷

Under planleggingen av det rettslige oppgjøret med okkupasjonstidens forbrytere, var det hele tiden en viktig forutsetning at oppgjøret skulle handle om forbrytelser gjort under okkupasjonstiden, basert på den sivile og militære førkrigslovgivingen. Endringene og tilleggene som ble opprettet under krigen hadde som mål å rette opp det som ble ansett som svakheter i den allerede eksisterende lovgivningen og tilpasse den til de rådende forholdene under okkupasjonen. For mange stortingsrepresentanter var det viktig at det rettslige oppgjøret kun gjaldt okkupasjonstidens lovbrøyttere, da de skulle begrunne at de var med på å vedta en lovgivning som de egentlig var imot eller anså som betenkelig.²⁸

I det norske rettsoppgjøret var *gjerningsmennene* Quisling, okkupasjonsmakten Tyskland og medlemmer av NS. *Ofrene* var hele det norske samfunnet og *de som vant på ugjerningene* var okkupasjonsmakten Tyskland, Quisling, NS-medlemmer og andre som fikk forretningsmessige eller personlige fordeler ved å holde seg inne ved okkupasjonsmakten.

For å forstå bakgrunnen for hvorfor så mange nordmenn valgte å melde seg inn i NS, kan det være betimelig å se på motiver og drivkrefter for innmeldelse i partiet. Dette er et vidt tema, og jeg har avgrenset dette ved å fokusere på offentlige tjenestemenn og hvorfor de meldte seg inn i Nasjonal Samling. Avgrensingen danner ramme på nasjonalt nivå for den senere delen av oppgaven som beskriver prosessen i Stavanger politikammer.

NS-medlemmene; rekruttering og motiver for innmeldelse

Rekrutteringen av NS-medlemmer foregikk i to bølger. Den første bølgen startet med etableringen av partiet i 1933 og varte i et par år. Det var da registrert 8542 medlemmer i perioden mellom 1935 og 1936. Bak den første bølgen av innmelding, lå frustrasjon over den økonomiske og sosiale krisen på 1930-tallet og misnøye med de etablerte partienes manglende handlekraft til å gjøre noe med krisen. En annen motivasjon for innmelding var anti-kommunistiske holdninger og frykt for at Sovjetunionen skulle spre sin bolsjevikrevolusjon til nye land. En tredje motivasjon for innmeldelse, var fascinasjon over

---

²⁶ Hans Fredrik Dahl og Øystein Sørensen, red. *Ett rettfærdig oppgjør? Rettsoppgjøret i Norge etter 1945* (Oslo: Pax Forlag, 2004), 30.

²⁷ Elster, *Oppgjøret med fortiden*, overs. Hilde, 101.

²⁸ Dahl og Sørensen, red. *Ett rettfærdig oppgjør?* 67.

italiensk fascisme og tysk nasjonalsosialisme, det ble oppfattet som et reelt alternativ til kommunisme og kapitalisme.²⁹

Den andre bølgen fulgte i kjølvannet av det tyske overfallet 9.april 1940. Etter den tyske okkupasjonen i april 1940 oppsto det ny motivasjon for medlemskap i partiet. Noen ønsket å være del av den nye ordningen. Andre mente at gjennom medlemskap i Nasjonal Samling, kunne de bidra til å minske tyskernes innvirkning på styringen av det okkuperte Norge. Øvrige motiver bak innmeldelsen kan ha vært frykt for å stå utenfor, påvirkning fra venner, familie og arbeidskolleger eller etter oppfordring fra myndigheter eller arbeidsgiver. Noen meldte seg og inn fordi de trodde at Tyskland ville vinne krigen og at de derfor ville tjene partiet.³⁰

Etter 6 måneders tid var det registrert omtrent 3000 innmeldinger. Ved utgangen av 1940 var det registrert mer enn 25 000 medlemmer i Nasjonal Samling. Den andre bølgen nådde sitt høydepunkt i 1943 da medlemstallet passerte 43 000. Etter dette flatet rekrutteringen ut, samtidig som et flere medlemmer forlot partiet. Det er anslått at NS hadde rundt 40 000 medlemmer ved frigjøringen i 1945, og at nærmere 55 000 personer var medlem av partiet i korte og lengre perioder i årene 1936 til 1945.³¹

Nasjonal Samling og offentlige tjenestemenn

Nyordningen av 25.september 1940 var startskuddet på en nazistisk offensiv for å innføre nasjonalsosialisme i Norge. Myndighetene forsøkte å presse statsansatte til å melde seg inn i Nasjonal Samling, de ble pålagt å lojalt iverksette de nye makthavernes lovbestemmelser og vedtak.³²

Nazifiseringskampanjen var rettet mot rettsvesen og sentraladministrasjonen, samt en rekke etater og direktorater, politiet inkludert. I tillegg til dette var den rettet mot fylkesmenn og kommuneforvaltning. I årene som fulgte ble større deler av statsapparatet og en rekke viktige samfunnsinstitusjoner nazifisert, men det fantes mange statsansatte som drev motstandsarbeid mot okkupanten Tyskland.³³

---

²⁹ Njølstad, «NS-medlemmene: Hvem var de?»

³⁰ Njølstad, «NS-medlemmene: Hvem var de?».

³¹ Njølstad, «NS-medlemmene: Hvem var de?»

³² Olav Njølstad, «Nyordning og nazifisering,» Hentet 05.april 2022 fra <https://www.norgeshistorie.no/andre-verdenskrig/1727-nyordning-og-nazifisering.html>.

³³ Olav Njølstad, «Nyordning og nazifisering».

Okkupasjonsmakten var avhengige av et tett samarbeid med politiet for å opprettholde lov og orden og å holde et lavest mulig konfliktnivå mellom befolkning og okkupasjonsstyrken. De forsøkte også å nazifisere politiet. Etter nyordningen 25. september 1940, ble politiet utsatt for en storoffensiv. Planen var at etaten skulle bli styrket og politiet skulle motiveres til å være forkjempere for nazismen. I fronten sto Jonas Lie som var respektert av mange og nå leder for det nyopprettede Politidepartementet. Bak ham sto Heinrich Himmler som var leder av SS. Sammen hadde de store planer for det norske politi.³⁴

På papiret var resultatene av offensiven betraktelige. Norsk politi hadde nå blitt reorganisert etter tysk mønster, med et spesielt politi som hadde navnet Statspolitiet. Dette ble opprettet under ledelsen av Karl A. Marthinsen, som var en radikal nazist. Det var svært mange politimenn som meldte seg inn i NS etter Lies oppfordring. I 1942 var over 30% av politimennene medlemmer av Nasjonal Samling.³⁵

Bakgrunnen for at flere nordmenn og spesielt offentlige tjenestemenn meldte seg inn til NS under okkupasjonen kan oppsummeres til sju punkter:

1. «Man stolte på Quisling, på partiledelsen»³⁶
2. «Man ble oppfordret til å søke medlemskap av okkupasjonsmakten, landets øverste myndighet.»³⁷
3. «NS var det eneste lovlige partiet etter 25. september 1945.»³⁸
4. «Bare NS kunne sikre norske interesser ved å stå imot tyske krav og fremstøt.»³⁹
5. «Å tre inn i NS var den eneste måten å forhindre at ens egen stilling ble overtatt av et inkompetent partimedlem.»⁴⁰
6. «Støtte til NS-regimet var en form for forsikring i tilfelle Tyskland vant krigen.»⁴¹
7. «Å tre inn i NS ga det beste dekke for (senere) motstandsaktivitet.»⁴²

På sikt nådde ikke de nazistiske lederne målene de hadde satt seg. Det var mange politifolk som forble skeptiske til nazismen. Holdningene det norske politifolket under krigen kan derfor deles opp i fire ulike kategorier. Gruppe nummer 1 var overbeviste nazister som for

---

³⁴ Øystein Hetland, «Norsk politi under andre verdenskrig,» Hentet 05.april 2022 fra <https://www.norgeshistorie.no/andre-verdenskrig/1721-norsk-politi-under-andre-verdenskrig.html>.

³⁵ Hetland, «Norsk politi under andre verdenskrig».

³⁶ Dahl og Sørensen, red. *Ett rettferdig oppgjør?* 100.

³⁷ Dahl og Sørensen, red. *Ett rettferdig oppgjør?* 100.

³⁸ Dahl og Sørensen, red. *Ett rettferdig oppgjør?* 100.

³⁹ Dahl og Sørensen, red. *Ett rettferdig oppgjør?* 100.

⁴⁰ Dahl og Sørensen, red. *Ett rettferdig oppgjør?* 100.

⁴¹ Dahl og Sørensen, red. *Ett rettferdig oppgjør?* 100.

⁴² Dahl og Sørensen, red. *Ett rettferdig oppgjør?* 100.

fullt gikk inn for den nye politikken og forfulgte politiske motstandere med stor iver. Den andre gruppen var opportunister som på papiret støttet systemet, men primært ønsket de å øke egen status for seg selv eller for etaten. Gruppe nummer tre var politifolk som ble sett på som «upolitiske», disse utførte ordre uten å presentere støtte til det nye systemet, men drev ikke med systematisk motstand. Den siste og fjerde gruppen var motstandsfolk. Denne gruppen meldte seg inn i NS for å bruke den nye stillingen sin til å varsle motstandsgrupper om kommende demonstrasjoner, lekke informasjon om tyske planer eller å lage falske dokumenter.⁴³

Til tross for et høyt antall NS-medlemmer i det norske politiet, var politiets arbeid likevel strengt overvåket av det tyske sikkerhetspolitiet Gestapo. Gestapo tok selv hånd om de alvorlige sakene mot norske motstandsfolk. August 1943 ble i underkant av 500 norske politifolk arrestert. 271 av disse ble sendt til konsentrasjonsleiren Stutthof, der tyskerne forsøkte å gjøre dem til nazister. Bakgrunnen for arrestasjonen var at politifullmektig Gunnar Eilifsen nektet å ta del i arrestasjon av kvinner som ikke hadde møtt opp til tvungen arbeidstjeneste.⁴⁴

Blant offentlige tjenestemennene, i høyere stillinger, var det en atskillig høyere andel medlemmer av NS enn i befolkningen ellers ved frigjøringen. Denne gruppen var utsatt for større press for å melde seg inn i Nasjonal Samling enn den øvrige delen av befolkningen. I tillegg skyldtes den høyere andel av NS-medlemmer at NS-styret til dels satte inn egne folk ved opprettelse av nye stillinger eller i stillinger som ble ledige ved naturlig avgang, eller at tidligere innehaver av gitt posisjon ble fjernet av NS-styret.⁴⁵

Under frigjøringen i 1945 ble praktisk talt alle tjenestemenn med medlemskap i Nasjonal Samling suspendert fra stillingene sine, og mange ble arrestert. Rettsgrunnlaget for det som skulle skje videre, var ulikt for tjenestemennene som hadde vært ansatt før okkupasjonen og for de som hadde blitt ansatt av okkupasjonsstyret. Tjenestemenn som hadde blitt ansatt før okkupasjonen, måtte betraktes som innehaver av stillingen sin inntil han hadde fått avskjed ved dom eller ved avskjedsvedtak av en kompetent administrativ myndighet. Det var som regel den første fremgangsmåten, avskjed med dom, som ble brukt i denne sammenheng.⁴⁶

---

⁴³ Hetland, «Norsk politi under andre verdenskrig».

⁴⁴ Hetland, «Norsk politi under andre verdenskrig».

⁴⁵ Johannes Andenæs, *Det vanskelige oppgjøret* (Oslo: Tano Aschehoug, 1998), 168-169.

⁴⁶ Andenæs, *Det vanskelige oppgjøret*, 169.

Avskjedssakene var ofte vanskelige og tragiske. Etaten som hadde vært mest utsatt, og der andelen av NS-medlemmer var størst, var i politi- og lensmannsetaten. Før krigen var det om lag 3000 politifolk i Norge. Ved frigjøringen hadde tallet steget til 5500 ansatte, av dem ble over 2000 suspenderte. Av 41 politimestere ved okkupasjonens ende var det bare én av dem som fikk fortsette i stillingen.⁴⁷

For de førkrigansatte politifolkene som hadde meldt seg inn i Nasjonal Samling, var det i stor grad snakk om et papirmedlemskap. Det vil si at de ikke deltok aktivt i partiets virksomhet, dette var ikke dekkende nok for å redde dem. Som andre passive NS-medlemmer ble de også ilagt straff og ble hardere rammet enn andre ved at de også mistet stillingen sin. Under okkupasjonen hadde noen utsatt seg for risiko ved å hjelpe folk som var i faresonen ved å for eksempel varsle om forestående arrestasjoner eller ved å hjelpe til flukt. Etter landssvikanordningen §5, kunne nasjonal innsats føre til at straffen for medlemskap i NS forsvant. På grunn av dette var det en del politifolk som slapp straff og stillingstap og skulle da betraktes som rehabilitert.⁴⁸

I noen tilfeller hadde tjenestemenn etter avtale med fremtredende motstandsfolk meldt seg inn i NS, for å kunne drive med illegal virksomhet under dekke av medlemskapet. I tilfeller som dette ble medlemskapet anerkjent som fullt ut lovlig, men kunne være en hard påkjenning for vedkommende før forholdet ble klargjort.⁴⁹

Etter krigen måtte politiet etterforske sine egne ansatte, der 2200 av 4500 ansatte ble suspendert, blant annet på grunn av medlemskap i NS. Polititjenestemenn som hadde hjulpet landsmenn og ikke hadde gjort seg skyldige i alvorlige lovbrudd eller nazistisk propaganda, fikk fortsette i etaten.⁵⁰

Overgangsoppgjøret i Norge var svært omfattende og skulle etter planen gjennomføres på kort tid. Erttiden viste at det ble svært tidkrevende, varte fra 1945 til 1951 og omfattet alle typer og grader av landssvik. Det rettslige oppgjøret skulle behandle forbrytelser gjort under okkupasjonstiden med utgangspunkt i den sivile og militære førkrigslovgivingen. Etter straffelovens §98. var alle medlemmer av Nasjonal Samling skyldige, og landssviks oppgjøret omfattet ca. 2% av Norges befolkning. Til sammenligning omfattet oppgjørene i Nederland 1% og Danmark 0,3% av de respektive befolkninger

---

⁴⁷ Andenæs, *Det vanskelige oppgjøret*, 170.

⁴⁸ Andenæs, *Det vanskelige oppgjøret*, 170.

⁴⁹ Andenæs, *Det vanskelige oppgjøret*, 171.

⁵⁰ Hetland, «Norsk politi under andre verdenskrig».

Dilemmaene rundt straff for medlemskap i NS var mange og utfordrende, spesielt i forhold til politimennene - hvordan man skulle forholde seg til den sterke oppfordringen til å melde seg inn i partiet? For de som gjorde det, kunne motivasjonen være svært ulik. Fra politisk engasjement, entusiasme for saken på den ene siden, via nøytral lydighet eller redsel for konsekvenser, til å ha et skalkeskjul for motstandsarbeidet.

Oppgjør på lokalt nivå - Stavanger politikammer etter frigjøringen

«BORGERE I STAVANGER. Byens politikorps er dra i dag klokken 14 overtatt av lovlige myndigheter. Inntil den nye distrikts-politistjef kommer, fungerer politifullmektig Chr. Benneche som politistjef».⁵¹

Dette var meldingen som ble sendt ut gjennom høytalervogner og i de første frie avisene i Stavanger den 8.mai 1945. Samtidig med dette kom Stavanger politi under fri norsk ledelse etter å ha vært under tysk ledelse i krigens år.⁵²

Den 8.mai 1945 klokken 10 om formiddagen hadde Christian Benneche konferanse på kontoret sitt på Kriminalavdelingen sammen med to politifullmektiger og bestemte seg for å slå til. Den pålitelige delen av politistyrken hadde fått ordre om å møte til oppstilling i politigården. Politimennene som hadde vært medlemmer av Nasjonal Samling skulle samle seg i Ordresalen. NS-politifolkene ble beordret om å dra hjem, samle effektene sine og melde seg på stasjonen to timer senere. Alle kom tilbake til bestemt tid og ble satt i forvaring på Solborg Ungdomsskole som i mellomtiden var blitt gjort om til fengsel.⁵³

Ett av forholdene som kompliserte overgangen etter frigjøringen var at de fleste politifolkene hadde de «grønne» uniformene som var lite respektert og hadde dårlig rykte. Løsningen på dette ble i midlertidig å trykke opp en del armbind som hadde det norske flagget på seg sammen med ordet «Rikspoliti». I første omgang mens de ventet på de nye armbindene som skulle komme fra Oslo, måtte de nøye seg med å fjerne NS-merket fra uniformene sine. Rikspolitiet fikk hendene sine fort fulle. Bygninger som tidligere hadde blitt brukt av Nasjonal Samling måtte sikres, de første arrestasjonene fant sted, og fredsfestlighetene i byen ga også utslag som gjorde at det var nødvendig å gripe inn. Det var fremdeles uklart om

---

⁵¹ Knut Stahl, *Stavanger under okkupasjonen – De lange årene 1940-1945* (Stavanger: Stabenfeldt forlag, 1964), 334.

⁵² Stahl, *De lange årene 1940-1945*, 334.

⁵³ Stahl, *De lange årene 1940-1945*, 334.

befolkningen i Stavanger hadde fått med seg vaktskiftet, så de måtte gå frem med stor forsiktighet.⁵⁴

Senere samme dag reiste Rikspolitiets distriktssjef Odd Galtung Eskeland, som oppholdte seg i Oslo ved frigjøringen, sammen med den utpekte politimesteren i Stavanger, Olav Ravndal, som hadde sittet på Møllergata 19 sammen med politibetjent Torleif Karlsen og politikonstabel Bernhard Lund til Stavanger for å overta funksjonene sine. Olav Ravndal overtok som politimester og Galtung Eskeland overtok som politisjef, han hadde med seg nyeste informasjonen fra hovedstaden til politiet, Milorg og sivilforvaltningen. Samtidig som dette skjedde, hadde Christian Benneche rensset politistyrken for NS-folk og hadde iverksatt øyeblikkelige oppgaver.⁵⁵

På Stavanger politikammer var det totalt 38 av 125 ansatte som hadde meldt seg inn i NS i 1942. Dette utgjorde 30% som var sammenfallende med andelen av norske politimenn som hadde meldt seg inn i NS samme året.⁵⁶

Etter andre verdenskrig sto ledelsen av Stavanger politikammer ovenfor store utfordringer og dilemmaer. De hadde flere oppgaver foran seg som skulle løses. Stavanger politikammer delte overgangsoppgjøret i to arbeidsstrømmer. Todelingen skilte seg fra andre politikammers arbeidsfordeling etter andre verdenskrig. Kriminalsjef Christian Benneche ledet landssvikkontoret i Stavanger. Politimester for Stavanger politikammer, Olav Ravndal hadde ansvaret for gjenoppbyggingen av politikammeret. En vesentlig del av dette, var at han skulle avgjøre hvem som skulle få fortsette i stillingene sine som polititjenestemenn og hvem som ikke skulle få fortsette. Et av dilemmaene ved å gjeninnsette en tidligere tjenestemann var hvordan dette ville bli mottatt innad i kollegiet i politikammeret. En annen utfordring var tillitten til politivesenet hos Stavangers befolkning ved å velge polititjenestemenn som hadde tatt ulike valg av partitilhørighet under krigen.

Etter hvert ble politiet bragt tilbake til sine gamle former, med nydannelser som spesielt landssvikkoppgjøret medførte. Det ble opprettet et eget landssvikkontor under kriminalsjef Christian Benneches ledelse som senere også knyttet politifolk som hadde utdannet seg i Sverige. Distriktpolitisjef Odd Galtung Eskeland var politimester i Rogaland.⁵⁷

---

⁵⁴ Stahl, *De lange årene 1940-1945*, 334-335.

⁵⁵ Stahl, *De lange årene 1940-1945*, 335

⁵⁶ Øystein Hetland, «IN THE SHADOWS OF THE SS THREE NORWEGIAN POLICE DISTRICTS 1940-1945» (Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo, 2020), 118.

⁵⁷ Stahl, *De lange årene 1940-1945*, 336

Landssvikkontorets rolle

Avdelingen til behandling av straffesaker mot landssvikere ble etablert i Eiganesveien 17, Solvang Aldershjem 14.mai 1945. Huset var hovedkvarter for Gestapo i Stavanger under andre verdenskrig og fanger ble satt fengslet, avhørt og torturert her. Det norske militæret tok over huset da freden kom, og eiendommen ble deretter benyttet av landssvikpolitiet i Rogaland. Kriminalsjef Christian Benneche, leder av landssvikkontoret, beklaget overfor styret av Solvang Aldershjem at Stavanger ikke hadde andre ledige egnede lokaler. Det var stor mangel på offentlige bygg og med hundre mann i arbeid og flere tusen saker var det umulig for landssvikpolitiet å flytte til en annen plass, understrekte Benneche til Stavanger Aftenblad.⁵⁸

Kriminalsjef Christian Benneche, som hadde blitt overflyttet til Stavanger politikammer et par uker før *Aktion Polarkreis* i 1943, hadde blitt satt til å lede etterforskningen av politiske saker sammen med politifullmektig J. Ommundsen i 1945. Det var helt spesielt for Stavanger at kriminalsjefen hadde blitt sjef for de politiske landssviksakene og ikke politimesteren. Til Stavanger Aftenblad hadde Benneche fortalt at han ville fokusere på de som hadde vært medlem av NS og på de som på andre måter hadde opptrådt som landssvikere. På det tidspunktet hadde 359 NS-medlemmer blitt arrestert, 62 i fengsel A på Lagårdsveien, mens 297 av dem hadde blitt plassert på Solborg skole.⁵⁹

Etter hvert som landssvikpolitiet fikk sakene sine unnagjort, fikk folk som hadde fått sakene sine henlagt tillatelse fra politiet til å rykke inn annonser der de fortalte om sin uskyld. Dette handlet i første omgang om småhandel med tyskere eller mistanke om medlemskap i NS. Fram til juli 1946 hadde landssvikpolitiet ferdigbehandlet 3771 saker, til tross for de som ifølge kriminalsjef Benneche var ubemannet både med etterforskere og revisorer. På samme tid regnet de med å ha sju tusen saker ekstra ferdigbehandlet før nyttår.⁶⁰

Arbeidsfordelingen på landssvikkontoret hadde blitt gitt i en god instruks. Alt fra kontorarbeid og etterforskning til kontakt med fengsel A på Lagårdsveien og Fengsel B Solborg skole, politikammeret ellers og publikum. Alt dette var styrt ned til den minste detalj. Alle landssvikere som hadde blitt arrestert var underlagt besøksforbud, skriveforbud, pakkeforbud, leseforbud og røykeforbud. Allerede i juli 1945 måtte Odd Galtung Eskeland skjerpe inn at landssvikfangene skulle behandles etter straffeprosesslovens og

---

⁵⁸ Birger Lindanger og Kjersti Dybvig, *Byhistoriens bakgater – Bind 1* (Ålgård: Dreyer bok, 2015), 150.

⁵⁹ Lindanger og Dybvig, *Byhistoriens bakgater*, 150.

⁶⁰ Lindanger og Dybvig, *Byhistoriens bakgater*, 155.

fengselslovgivningens regler. Det var forbudt å plage fangene med blant annet langvarig oppstilling langs vegger, straffeeksersis eller andre former for personlig motivert straff. Dette ble skjerpet inn på bakgrunn av en rekke inntrufne hendelser, der landsvikfangene av ikke-rapporterte grunner, plutselig hadde fått blåveiser, brukne ribbein eller besvime av utmattelse.⁶¹

Dilemmaene landsvikkontoret sto ovenfor var ferdigbehandling av saker og rapporter som skulle håndteres på kort tid. Fram til juni 1946, hadde de ferdigbehandlet 3771 saker.

Dilemmaene Fengsel A på Lagårdsveien og Fengsel B på Solborg skole sto ovenfor var knyttet opp til urapportert straff av de fengselsdømte. Til denne delen, måtte Eskeland skjerpe inn at landssvikfangene skulle behandles etter straffeprosesslovens og fengselslovgivningens regler.

Hvem fikk beholde jobben?

Det var Stavangers politimester Olav Ravndal sammen med politibetjent Edvin Evertsen og politikonstabel Håkon Zimmerlind Berge som i slutten av mai ble satt til å kartlegge den politiske holdningen til alle som hadde arbeidet i politiet mellom 8.april 1940 og 7.mai 1945.⁶²

Fem dager etter dette ble iverksatt, sendte politimester Ravndal ut en korpsordre i forbindelse med etterforskningen, som ble avsluttet i en svært personlig stil. I korpsordren, punkt 5 sto det blant annet «*Eg veit at det går fleire gamle, gode kolleger i dag (sic) og har de so vondt som aldri før. [...] Alle bør hugsa på at politi er ein av dei etatane som står midt i kvitaste søkjelyset. Tek me ikkje utreinskinga hardt og fortast råd er mellom oss sjøl, vil me aldri kunne vinna den tillit som me hadde slite oss fram til dei siste 20-30 åra før 1940*».⁶³

Videre i rapporten forsøkte han å forklare hvor vanskelig oppgaven deres var og at de ikke kunne gjøre noe annet enn det den norske loven krevde fra politiet. I punkt 6 i korpsordren avsluttet han ganske personlig med å si «*La oss prøva å visa oss som saklege, fullvoksne menn. Me lever berre ein gong, og etter gråver kjem ofte sol*».⁶⁴

14.august 1945 skrev rikspolitisjef Andreas Aulie et rundskriv til politisjefen om opprydningen i politiet. I brevet skrev han at det var en såpass stor oppgave med

---

⁶¹ Lindanger og Dybvig, *Byhistoriens bakgater*, 156.

⁶² Lindanger og Dybvig, *Byhistoriens bakgater*, 151.

⁶³ Lindanger og Dybvig, *Byhistoriens bakgater*, 151.

⁶⁴ Lindanger og Dybvig, *Byhistoriens bakgater*, 151.

opprydningen innen politiet at det måtte deles opp i etapper, der den første etappen var å suspendere tjenestemenn.⁶⁵

Videre i rundskrivet skrev Aulie tre grunner til suspensjonen av politifolk. Den første grunnen var «alle tjenestemenn som hadde vært medlemmer i NS i okkupasjonstiden.»⁶⁶ Den andre var «tjenestemenn som hadde vist en uverdigg holdning»⁶⁷ og den tredje grunnen bak suspensjonen av polititjenestemenn var «alle som hadde tatt ansettelse i politiet etter 1.mai 1943.»⁶⁸

Politimester Ravndal sto ovenfor flere dilemmaer da han skulle bestemme hvem som skulle få fortsette i jobben sin og hvem som ikke skulle fortsette. En del av politifolkene ble og godkjent med ulike begrunnelser:

*Utvalget mener at YY må bebreides for sitt medlemskap i NS, som også har vært av relativt lang varighet, Man antar imidlertid at hans forhold for øvrig er av den art at han godkjennes til tjeneste i den stilling han hadde tidligere.*⁶⁹

*Utvalget mener at NN kan kritiseres for flere ting under okkupasjonstiden. Man mener imidlertid at de foreliggende ikke er tilstrekkelig til å karakterisere hans holdninger som ikke nasjonal. Man finner derfor at han bør godkjennes til videre tjeneste i politiet.*⁷⁰

*Medlemskapet i NS var et offer han bragte for å oppnå at politiet kunne forbli uberørt av inngrep fra tysk hold. Det virket også sterk på saksøkeren at en høyt aktet politifullmektig som A.P. Gjørvad meldte seg inn. Man finner derfor at han bør få sin gamle stilling tilbake.*⁷¹

Begrunnelsene førte til at flere suspenderte tjenestemenn fikk jobbene sine tilbake. Karakterreferanser av de enkelte, personlige kjennskap og vennskap kan ha hatt betydning for utfall av ankesakene. Avviste ankesaker kunne dreie seg om politifolk som hadde drevet aktiv medlemsverving og pågående propaganda for å øke medlemstallet til Nasjonal Samling og partivekst.⁷²

---

⁶⁵ Rikspolisjef Andreas Aulie til politimesteren, Oslo, 14. august 1945, privat arkiv.

⁶⁶ Rikspolisjef Andreas Aulie til politimesteren, Oslo, 14. august 1945, privat arkiv.

⁶⁷ Rikspolisjef Andreas Aulie til politimesteren, Oslo, 14. august 1945, privat arkiv.

⁶⁸ Rikspolisjef Andreas Aulie til politimesteren, Oslo, 14. august 1945, privat arkiv.

⁶⁹ Lindanger og Dybvig, *Byhistoriens bakgater*, 153.

⁷⁰ Lindanger og Dybvig, *Byhistoriens bakgater*, 153.

⁷¹ Lindanger og Dybvig, *Byhistoriens bakgater*, 153.

⁷² Lindanger og Dybvig, *Byhistoriens bakgater*, 153.

Etter hvert når polititjenestemennene fikk jobbene sine tilbake, fikk de etterbetalt lønn fra tiden de hadde vært suspendert og fram til de ble gjeninnsatt til tjeneste. Fordi det kunne ta så mye som tre år før en sak var ferdig etterforsket, gikk det helt fram til 1950-tallet at tjenestemenn som hadde vært medlemmer av NS eller som hadde utført oppdrag som kunne bli kritisert, kunne få tilbake stillingene sine som de hadde hatt under krigen. Det virker ikke som om det var noen spesielle regler i forhold til hvem som fikk ny godkjenning eller hvem som avskjediget for godt. Både sakene og avgjørelsene som ble avgjort spriket i alle retninger. Det fantes også politifolk som søkte jobb i landssvikavdelingen for å kunne ødelegge bevis mot både kolleger og andre som var nazister, hevdet Olav Ravndal i en rapport fra 19.10.1945. Bakgrunnen for dette var at det var flere dokumenter som forsvant fra landssvikkontoret.⁷³

I forbindelse med opprydningen av politimennene internt, ble det notert ned mange personkarakteristikker i dokumentene. Eksempler som går igjen i rapportene kunne være: «en slappfisk som man helst skal være forsiktig med», «en av de bløte» og «En seig og lat politimann». Det var få eksempler på hva den enkelte «late slappfisk» hadde gjort eller ikke. Karakteristikkene kan ha sett ut til å veid mer enn politisk ståsted da den videre framtiden i politiet skulle bli avgjort.⁷⁴

Flere av NS-medlemmene fortalte under avhørene at medlemskapet hadde vært et «skalkeskjul» for illegal virksomhet. Flere av disse fikk stillingene sine i politiet tilbake, uten at de måtte forklare hva slags illegalt arbeid de hadde drevet med eller hvem de hadde formidlet til.⁷⁵

I en rapport fra fungerende politimester Olav Ravndal datert 26.juni 1945, skriver han om politikonstabel Jørgensen i et vedlegg til Rikspolisjefen i Oslo. Jørgensen hadde ikke vært medlem av NS, men hadde blitt suspendert. Etter hans personlige kjennskap til Jørgensen, foreslo han at han ikke skulle få fortsette bakgrunn av hans adferd i tjeneste og at han oppførte seg grov og overlegen. Han informerte videre til politisjefen at Jørgensen hadde hatt intim kontakt med ytterligere nazister i korpset over lengre tid og var betydelig lite ansett i korpset og blant publikum. Rapporten avsluttes med at Jørgensen hadde på langt nær allmenn tillit.⁷⁶

---

⁷³ Lindanger og Dybvig, *Byhistoriens bakgater*, 153.

⁷⁴ Lindanger og Dybvig, *Byhistoriens bakgater*, 153.

⁷⁵ Lindanger og Dybvig, *Byhistoriens bakgater*, 153.

⁷⁶ Olav Ravndal til rikspolisjefen, 26. juni 1945, privat arkiv.

I en annen rapport datert på samme dag til rikspolitisjefen beskriver politimester Ravndal at Halvor Vollen ikke bør godkjennes på grunn av hans mangel på allmenn tillit. Han begynner rapporten med å si at Vollen ikke direkte støttet naziregimet eller har vist seg mindre nasjonal i okkupasjonstiden, men han mener at Vollens holdning har vært slapp og beregnet etter samarbeid med faren som var tidligere overbetjent ved kriminalavdelingen i Stavanger politikammer, men var nå suspendert og et fengslet NS-medlem. Videre sier han at hvis Vollen skulle blitt godkjent, ville det skapt uro i korpset og blant befolkningen. Ravndal avslutter rapporten med å si at Vollen er «*så liten at han i dag ikke vilde bli ansatt i korpset sjøl om han har relativt bra utdannelse.*»⁷⁷

Politibetjent Halvor Vollen fikk ikke beholde jobben sin hos Stavanger politikammer på bakgrunn av hans mangel på allmenn tillit og tidligere medlemskap hos NS.

Suspendert politibetjent Trygve Ravndal blir beskrevet i en rapport fra 14.juli 1945 som en stor del av korpset som mange bra folk ønsket tilbake. Han hadde vært i samme avdeling som suspenderte og arresterte politibetjent Vollen og hadde blitt dratt inn i NS sammen med Vollen og to andre. I en periode mellom 1941 og 42 blir han beskrevet som en skygge av seg selv. Politimester Ravndal hadde fanget opp dette og bedt han flere ganger om å melde seg ut av NS. Han hadde tatt følge med han hjem en dag, og stivet han opp og informerte han. To dager etter hadde han meldt seg ut. Politimester Ravndal beskriver videre hvordan Trygve Ravndal «*Som et barn kom han inn på kontoret til meg, glad og lettet inntil gråt.*»⁷⁸

Videre i rapporten kom det fram at han ikke hadde på noen måte opptrådt aktivt som NS-medlem, men nok mot NS på flere måter. Politimester Ravndal oppsummerer rapporten med at Trygve Ravndal burde få fortsette i stillingen sin og avslutter hele rapporten med at han ikke er i slekt med han.⁷⁹

I en rapport fra fungerende politimester Olav Ravndal datert 21.august 1945, ble Anton Lahlum vurdert. Ravndal hadde kjent Lahlum fra da han ankom fra Kristiansand til Stavanger som hjelpepolitifullmektig i 1937. Ravndal hadde ingen idé om hvor han sto politisk før okkupasjonstiden og hadde ikke fått vite før sommeren 1940 at Lahlum hadde vært medlem i fedrelandslaget med stor F i Kristiansand, og at dette hadde ledet til noe bråk og skriving i lokalbladene. Han forteller videre at Lahlum, daværende fullmektig Gjørvad og I.B. Eikeland

---

⁷⁷ Olav Ravndal til rikspolitisjefen, 26. juni 1945, privat arkiv.

⁷⁸ Olav Ravndal til rikspolitisjefen, 14.juli 1945, privat arkiv.

⁷⁹ Olav Ravndal til rikspolitisjefen, 14.juli 1945, privat arkiv.

hadde begynt å tenke hardt på hva folk burde slutte seg til. De hadde ikke drevet propaganda, men de hadde tenkt høyt. Gjørvad på sin side hadde holdt frem et par ganger at det burde blåses liv i Fedrelandslaget og at alle gode nordmenn burde melde seg inn der og lage en front mot tyskerne. Dette mente han ville være bedre enn å la NS komme til makten. De gamle politiske partiene ville trolig ikke være samlende nok. Sammen med Gjørvad og I.B. Eikeland, valgte trioene å melde seg inn i Nasjonal Samling en dag i oktober 1940.⁸⁰

Videre i rapporten forteller Ravndal at han ikke vet hva som gjorde Lahlum til en aktiv nazist. Til tross for dette kunne det virke som om Lahlum ikke likte at politifolk ble arrestert av Gestapo og at han da hadde kjent seg liten og hjelpeløs, han hadde forsøkt å få de fri, men det var ofte mislykket. Politimester Ravndal konkluderte i rapporten med at Lahlum var en farlig funksjonær og tjenestemann på grunn av sin harde og konsekvente nazi-innstilling. Lahlum forlot Stavanger sommeren 1944.⁸¹

Siden Lahlum hadde forlatt jobben sin til fordel for en stilling som politipresident i Trondheim, hadde ikke fungerende politimester Olav Ravndal vurdert om han var i stand til å fortsette i stillingen sin som politimann i Stavanger politikammer.⁸²

I en rapport fra 11. september 1945 angående Henrik Berg, med kurs fra Kongssvingerskolen, hadde Ravndal konkludert med: *«Etter de opplysningene som han har kommet fram med, og som neppe kan dras i tvil; at han ikkje kjente Kongssvingerskolens nazist-militære karakter før han kom på plassen, ser det ut som villfarelsen på dette punktet er unnskyldende. Kan derfor fortsette i tjeneste»*.⁸³

Konstabel Berg hadde startet i tjeneste hos Stavanger politikammer i 1943, og som «formildende omstendigheter», hadde det blitt lagt vekt på at han hadde «lyttet ulovlig på radio» som hadde hjulpet et antall fanger under fangetransport.⁸⁴

Konstabel Peder Hansen, med sin eneste faglige bakgrunn fra et eksersiskurs i Bjergsted, arrangert av Anton Lahlum og Berner Eikeland, hadde startet i reservepolitiet under Ola Kvalsund. Han fikk jobben sin tilbake på bakgrunn av at han hadde begynt å hjelpe Hjemmefronten i mars 1945.⁸⁵

---

⁸⁰ Olav Ravndal til rikspolitisjefen, 21. august 1945, privat arkiv.

⁸¹ Olav Ravndal til rikspolitisjefen, 21. august 1945, privat arkiv.

⁸² Olav Ravndal til rikspolitisjefen, 21. august 1945, privat arkiv.

⁸³ Lindanger og Dybvig, *Byhistoriens bakgater*, 154.

⁸⁴ Lindanger og Dybvig, *Byhistoriens bakgater*, 154.

⁸⁵ Lindanger og Dybvig, *Byhistoriens bakgater*, 154-155.

Rapportene som ble skrevet av politimester Olav Ravndal, politibetjent Edvin Evertsen og politikonstabel Håkon Zimmerlind Berge var viktige da det kom til dilemmaene Stavanger politikammer sto ovenfor etter frigjøringen i 1945. Flere av tjenestemennene hadde på bakgrunn av deres tidligere medlemskap i NS, blitt suspendert etter anbefaling fra politimester Ravndal.

Alle polititjenestemennene politimester Olav Ravndal hadde godkjent til videre tjeneste, ble også godkjent av rikspolitisjef Andreas Aulie, som hadde siste ordet i alle ansettelsessakene.⁸⁶

Et nytt politikorps?

I februar 1946, et snaut år etter frigjøringen gikk landssvikpolitiet gjennom rapportene som Evertsen og Berge hadde etterforsket. Sammen hadde de laget en omfattende liste over polititjenestemenn som enten hadde vært medlemmer av Nasjonal Samling eller hadde vist unasjonale holdninger, som hadde ført til deres suspensjon. Da utvalget hadde gått gjennom listen og skulle starte behandlingen av ankesakene fra de suspenderte politimennene ble flere navn strøket. Først og fremst ble tjenestemennene med stor forsørgelsesbyrde anbefalt å få lov til å fortsette videre arbeid i politiet. Flere av de tidligere tjenestemennene ble godkjent til å få kunne fortsette i jobbene sine på bakgrunn av ulike begrunnelser som ble nevnt i rapportene.⁸⁷

I forbindelse med dette skrev politimester Ravndal et langt brev til Rikspolitisjefens personalkontor 25.mai 1945. Han uttrykte følgende bekymringer «*Politifolk (...) som ikke har vært utsatt for særlig store prøvelser som fengselsopphold, motbydelige tjenestehandlinger «etter ordre» osv. føler seg foreløpig noe deklassert i relasjon til sine heimvendte kollegaer.*»⁸⁸

Med «heimvendte kollegaer» mente politimester Ravndal mest sannsynlig kolleger som hadde sittet i tysk fangenskap under krigen og «motbydelige handlinger etter ordre» snakker for seg selv. De som verken hadde bistått okkupasjonsmakten på en spesiell måte eller hadde vært fengslet, følte seg «deklassert». Ravndal fortsetter i rapporten med å gi opplysninger om at mennene som ble arrestert under den store aksjonen «*Aktion Polarkreis Nord*» 16.august 1943, var tilfeldig utvalgt. I avslutningen av brevet til Rikspolitisjefen skriver han «*jeg er noe mildere stemt enn mine kollegaer som har vært i fengsel eller leir.*»⁸⁹

---

⁸⁶ Lindanger og Dybvig, *Byhistoriens bakgater*, 155.

⁸⁷ Lindanger og Dybvig, *Byhistoriens bakgater*, 164.

⁸⁸ Lindanger og Dybvig, *Byhistoriens bakgater*, 164.

⁸⁹ Lindanger og Dybvig, *Byhistoriens bakgater*, 165.

Med denne setningen henviser han først til Stutthof-fangene, mens han samtidig bekrefter sine personlige holdninger til de tidligere medlemmene av Nasjonal Samling i politikorpset sitt. Olav Ravndal var opptatt av at alle skulle bli vurdert i forhold til handlingene sine før de eventuelt ble fikk sparken. En slik overbevisning og holdning var ikke normalt sammenlignet med andre politimyndigheter der det ble krevd at alle tidligere NS-medlemmer i politikorps ikke skulle få fortsette i jobben. Hans holdning sto dermed i kontrast til kravet fra de hjemvendte Stutthof-fangene.⁹⁰

Selv om et fåtall av Stutthof-fangene aldri hadde uttalt seg politisk eller hadde hjulpet motstandsbevegelsen, men kanskje bare hadde hatt en negativ innstilling mot Nasjonal Samling og Nyordningen, mens andre hadde utført illegalt arbeid eller latt være å følge ordre knyttet til okkupasjonsmakten Tyskland, så hadde de likevel tilbrakt 2 år i en tysk konsentrasjonsleir som hadde ført med seg store fysiske og psykiske påkjenninger.⁹¹

Til tross for dette ble de oppfattet som sære da de ikke ville jobbe sammen med tidligere NS-folk. Mange av dem ble møtt med slengbemerkinger som at de hadde «vært på ferie i Tyskland». På grunn av dette følte aldri Stutthof-fangene at det var rom for å snakke om opplevelsene sine med andre kolleger enn de som hadde sittet i konsentrasjonsleiren sammen med dem. Temaet var tabubelagt. Men slik som Olav Ravndal hadde skrevet i brevet til Rikspolitisjefen, hadde ikke alle som hadde vist god nasjonal holdning eller drevet illegalt motstandsarbeid blitt arrestert. Dermed fantes det og motstandsfolk som hadde jobbet for Stavanger politikammer gjennom hele krigen, og Stutthof-folk som aldri hadde løftet en finger for motstandsbevegelsen. Mellom disse to gruppene oppsto det og konflikter, på samme måte som det allerede var konflikter mellom tidligere medlemmer av NS og motstandsfolk.⁹²

Ved å bruke begrepene fra overgangsoppgjøret som *gjerningsmenn*, *ofrene* og *de som vant på gjerningene*, blir det mer krevende å definere disse rollene. Det var «*gjerningsmenn*», som mistet stillingen som politimann med årsak i aktiv deltakelse i NS. Samtidig illustrerer rapportene over dilemmaene politimesteren sto ovenfor ved å balansere behovet for å opprettholde en politifunksjon, ro og orden blant borgerne og innad i politikorpset, men og gjennomføre en rettferdig vurdering av hvem som fikk beholde jobben. Resultatet skulle oppleves som rettferdig og legge grunnlag for videre samarbeid på politikammeret. Dette

---

⁹⁰ Lindanger og Dybvig, *Byhistoriens bakgater*, 165.

⁹¹ Lindanger og Dybvig, *Byhistoriens bakgater*, 165.

⁹² Lindanger og Dybvig, *Byhistoriens bakgater*, 165.

gjaldt spesielt samspeillet mellom de tjenestemennene som hadde sittet i fangenskap i Stutthof, de som hadde bistått motstandsbevegelsen og de som følte seg «deklassert». Dilemmaene på lokalt nivå hos Stavanger politikammer ble mye mer personlige enn på internasjonalt og nasjonalt nivå fordi på grunn av dette.

Konklusjon

Emnet for denne oppgaven har vært organiseringen av overgangsoppgjøret etter andre verdenskrig på internasjonalt, nasjonalt og lokalt nivå, der jeg har brukt Stavanger politikammer etter frigjøringen i 1945 som lokalt eksempel.

Problemstillingen ble formulert slik: «Hvordan ble overgangsoppgjøret etter andre verdenskrig organisert på internasjonalt, nasjonalt og lokalt nivå?»

Problemstillingen er relevant fordi det var kompliserte prosesser der partene plasserte skyld og ansvar under tidspress og med varierende grad av formelle rammebetingelser. I tillegg hadde aktørene ulike bakenforliggende motiver samtidig som de representerte samme side. Alle nivåene hadde til felles at det var beslutninger som skulle tas raskt. Det var samtidig mye følelser og forventninger involvert rundt plassering av skyld og straff for de ulike partene.

Dilemmaene rundt Nürnbergprosessen var flere og store. Et dilemma var at de fire landene måtte bli enige om felles prinsipper, samtidig som de hadde ulike politiske systemer. Det var en geopolitisk situasjon mellom Vesten og trusselen fra Sovjetunionen som måtte ivaretas gjennom et raskt oppgjør. I tillegg kunne ønsket om at prosessen skulle gjennomføres på kort tid, skape forhastede avgjørelser. Dessuten krevde det grundige rettsoppgjøret en behandling av alle okkuperte lands situasjon etter andre verdenskrig.

Overgangsoppgjøret i Norge var svært omfattende og skulle etter planen også gjennomføres raskt. Ettertiden viste at det ble svært tidkrevende, det varte fra 1945 til 1951 og omfattet alle typer og grader av landssvik. Det rettslige oppgjøret skulle behandle forbrytelser gjort under okkupasjonstiden med utgangspunkt i den sivile og militære førkrigslovgivingen. Etter straffelovens §98. var alle medlemmer av Nasjonal Samling skyldige, og landssviks oppgjøret omfattet ca. 2% av Norges befolkning. Til sammenligning omfattet overgangsoppgjørene i Nederland 1% og Danmark 0,3% av de respektive befolkninger

Dilemmaene rundt kollektiv straff for medlemskap i NS var mange og utfordrende, spesielt i forhold til politimennene - hvordan man skulle forholde seg til den sterke oppfordringen til å melde seg inn i partiet? Dilemmaene rundt straff for medlemskap i NS var mange og

utfordrende, spesielt i forhold til politimennene - hvordan man skulle forholde seg til den sterke oppfordringen til å melde seg inn i partiet? For de som gjorde det, kunne motivasjonen være svært ulik. Fra politisk engasjement, entusiasme for saken på den ene siden, via nøytral lydighet eller redsel for konsekvenser, til å ha et skalkeskjul for motstandsarbeidet.

Dilemmaene politimester Olav Ravndal sto ovenfor gjennom rapportene sine handlet om å balansere behovet for å opprettholde en politifunksjon, ro og orden blant borgerne og innad i politikorpset, og gjennomføre en rettferdig vurdering av hvem som skulle få beholde jobben sin. Resultatet skulle oppleves som rettferdig og legge grunnlag for videre samarbeid på politikammeret. Dette skapte spenninger mellom politimennene som hadde sittet i fangenskap i Stutthof, de som hadde hjulpet motstandsbevegelsen under krigen og de som følte seg «deklassert». Utfordringene på lokalt nivå hos Stavanger politikammer ble mye mer personlige enn på internasjonalt og nasjonalt nivå på grunn av dette.

På overnasjonalt nivå handlet det om å etablere rammeverk og felles modeller, på nasjonalt nivå var det ulike lover og regler som ble lagt til grunn, og på lokalt nivå handlet det om utøvelse av reglene og bruk av skjønn.

Motstridende synspunkter for temaet rundt organiseringen av overgangsoppgjøret på internasjonalt, nasjonalt og lokalt nivå kan være at mange mener at man «bare må legge bak seg krigen og oppgjøret». Jeg mener at det er viktig å belyse prinsipper for oppgjørene og alternative prinsipper som de kunne fulgt for å ta lærdom av dette for ettertiden. Innsikt i prosesser og dilemmaer viktig til alle tider.

For mulig videre forskning om temaet, kan man forske bredere og dypere på om overgangsoppgjøret på de ulike nivåene var rettferdige eller ikke. Det er relevant kunnskap fra dette og andre overgangsoppgjør som kan ligge til grunn for fremtidige overgangs- og rettsoppgjør som kan oppstå, med dagens krig mellom Ukraina og Russland som et eksempel.

Litteraturliste

Primærkilder

- Olav Ravndal til rikspolitisjefen, 26.juni 1945, privat arkiv.
- Olav Ravndal til rikspolitisjefen, 26.juni 1945, privat arkiv.
- Olav Ravndal til rikspolitisjefen, 14.juli 1945, privat arkiv.
- Olav Ravndal til rikspolitisjefen, 21.august 1945, privat arkiv.
- Rikspolitisjef Andreas Aulie til politimesteren, Oslo, 14. august 1945, privat arkiv.

Sekundærkilder

- Andenæs, Johannes. *Det vanskelige oppgjøret: rettsoppgjøret etter okkupasjonen*. Oslo: Tano Aschehoug, 1998.
- Andenæs, Johannes. «landsvikoppgjøret.» Hentet 27.februar 2022 fra <https://snl.no/landsvikoppgj%C3%B8ret>.
- Brandt, Willy. *Nürnberg-Norge-Dommen*. Oslo: H. Aschehoug & Co., 1946.
- «Charter of the International Military Tribunal (IMT).» Hentet 17.mai 2022 fra <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/04/4-06/imt-charter.xml?fbclid=IwAR0CMadUN9XkYUiaejfC2cYesPP8THq7U3X7PVKFUpM8lrgG7koMdxSU4I4>.
- Dahl, Hans Fredrik. *En kort historie om rettsoppgjøret etter krigen*. Oslo: Pax, 2018.
- Dahl, Hans Fredrik og Øystein Sørensen. *Et rettferdig oppgjør? Rettsoppgjøret i Norge etter 1945*. Oslo: Pax, 2004.
- Elster, Jon. *Oppgjøret med fortiden: Internasjonalt perspektiv på overgangen til demokrati*. Oversatt av Mie Hidle. Oslo: Pax Forlag, 2004.
- Hetland, Øystein. «IN THE SHADOW OF THE SS – THREE NORWEGIAN POLICE DISTRICTS 1940-1945.» Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo, 2020.
- Hetland, Øystein. «Norsk politi under andre verdenskrig». Hentet 04.april 2022 fra <https://www.norgeshistorie.no/andre-verdenskrig/1721-norsk-politi-under-andre-verdskrig.html>.
- Kolsrud, Ole. «Landsvikoppgjøret». *Arkivmagasinet* 2009, 3 (2009): 1-44.

Lindanger, Birger & Kjersti Dybvig. *Byhistoriens bakgater – Bind 1*. Ålgård: Dreyer bok, 2015.

Njølstad, Olav. «Nyordning og nazifisering». Hentet 05.april 2022 fra <https://www.norgeshistorie.no/andre-verdenskrig/1727-nyordning-og-nazifisering.html>.

Njølstad, Olav. «NS-medlemmene: hvem var de?». Hentet 04.april 2022 fra <https://www.norgeshistorie.no/andre-verdenskrig/1701-ns-medlemmene-hvem-var-de.html>.

«Nürnbergprosessen.» Hentet 07.mai 2022 fra <https://snl.no/N%C3%BCrnbergprosessen>.

Stahl, Knut. *Stavanger under okkupasjonen – De lange årene 1940-1945*. Stavanger: Stabenfeldt Forlag, 1964.